

kortársai is – életének egy részét oly korban élte, amikor „tudatában volt annak, hogy amit értéknek tartott, ellentétes volt azzal, amit akkor haladásnak hívtak.” „Csempészösvényen” kellett értékeit átmentenie egy akkor még szinte reménytelennek látszó jövő számára.

Szerencsére az utóbbi évtizedben elhagyhatta ezt az ösvényt, és hátizsákjába rejtett értékeit kiteríthette és felkinálhatta tanítványainak is. Kívánjuk, hogy az értékek sikeres átmentése után azokkal még sokáig gazdagíthassa a magyar tudományt.

KÓKAY GYÖRGY

A Magyar Könyvszemle meg nem jelenhetett évfolyama 1947-ből. A háborúk a Magyar Könyvszemle történetében is maradandó nyomokat hagytak. Az első világegés idején, majd az azt követő években a folyóirat csak jelképesen jelent meg, jelezve a szakmai közösség, és a nemzeti könyvtár érdekeltségét a fenntartásban. Nyilván anyagi okokból nem került sor a szokott terjedelmű számok megjelenítésére. A második világháborúban, illetve a fordulat évéig biztosan voltak hasonló gondok, de a folyóiratnak – egyben a nemzeti könyvtár évkönyvének – közel tíz évig tartó felfüggesztésének okai között már politikai megfontolások is szerepet játszottak. Maga a nemzeti könyvtár is csak 1949-ig volt a Magyar Nemzeti Múzeum Országos Széchényi Könyvtára, ekkor megkezdte önálló életét. Külön évkönyvet 1956-tól adott azután ki, míg az 1955-ben újra elindított *Magyar Könyvszemle* a Magyar Tudományos Akadémia folyóirataként élt tovább.

A könyvtár igazgatója, egyben a folyóirat szerkesztője is volt (a háború után Varjas Béla). A LXX. évfolyam (1946) még megjelent 1947-ben, a LXXI. évfolyam azonban tördelt korrektúra formájában maradt meg (OSzK Fol. Hung. 2903.). A kötetben szereplő írások nem ismeretlenek a könyvtörténész, tágabb értelemben a művelődéstörténész szakma előtt, több tanulmányt megjelentettek maguk a szerzők, másokat az utókor hasznosított, illetve hozott napvilágra. A *Magyar Könyvszemle* szerkesztősége elhatározta, hogy a még hasznosítható tanulmányok kiadását magára vállalja. Ezért megkérdeztük a szakma jeles képviselőit (Dobszay László, Ecsedy Judit, Jankovics József, Madas Edit, Pavercsik Ilona, Salgó Ágnes, Vásárhelyi Judit, Vízkelety András), hogy foglaljanak állást az egyes közleményekkel kapcsolatban: van-e olyan információ bennük, amely aktuálissá teheti mostani, illetve jövőbeli közlésüket. A megjelenésre javasolt tanulmányokkal folyamatosan találkozunk majd az olvasó a következő számokban, de fontosnak láttuk a meg nem jelent 1947-es évfolyam együttes ismertetését is.

A kötet megőrizte hagyományos szerkezetét – tanulmányok, kisebb közlemények, figyelő, ismeretések, hírek, idegen nyelvű összefoglalók, mutatók –, amely részben abból is következett, hogy a *Magyar Könyvszemle* egyben az OSzK évkönyve is volt. Ezért a könyvtárosok képzésével, a szakozás gondjaival kapcsolatos írások éppúgy helyet kaptak a lapban, mint az OSzK hírei, éves jelentései. Az évfolyam terjedelme 320 oldal lett volna, és 12 tanulmánnyal kezdődött. A tartalom a következő:

Varjas Béla: Könyvtárosképzés

Veredy Gyula: Magyar tizedes osztályozás

Dévai Gábor: Neuma-változatok keletkezése hangközviszonylatokból

Sajó Géza: „Erdélyi Bojót”, az állítólagos magyar származású középkori bölcselő az újabb kutatások megvilágításában

Mezey László: Problémák és megoldások a kódexkutatásban

Hubay Ilona: Egykorú újságlap Drakula-vajdáról

Radó Polikárp: Magyarságtudományunk két értékes szegedi emléke: Pesti Mihály és Pécsi Ferenc kódexe

Iványi Béla: Batthyány Boldizsár a könyvbarát

Esze Tamás: A kolozsvári nyomda II. Rákóczi Ferenc szolgálatában
 Gulyás Pál: Könyvkereskedelmünk a mohácsi véstől az 1772. évi rendtartás kibocsátásáig

Kiss József: A „Dersi Biás” kéziratot énekeskönyv

Gárdonyi Albert: Hazai könyvtermelésünk a nemzeti kultúra szolgálatában

Kisebb közlemények

Dercsényi Dezső: A Képes Krónika egy miniatúrájáról

Barlay Szabolcs: Segeth Tamás emlékkönyvének magyar vonatkozásai

Scheiber Sándor: Szamárletra

Klaniczay Tibor: Zrínyi Miklós könyvjegyzeteinek kérdéséhez

Holl Béla: Gönczi-énekeskönyv és Szenczi Molnár Albert zsoldjainak ismeretlen kiadása 1703-ból

Windisch Éva: A Merkur von Ungarn és az Ephemerides Budenses kapcsolatairól

Busa Margit: Adalék Gvadányi műveinek bibliográfiájához

Figyelő

Sági Ferenc: A Lenin könyvtár

Vécsey Jenő: Az Országos Széchényi Könyvtár zeneműtárának állapota és tervei a felszabadulás utáni években

Sasvári Dezső: A könyvkötés és könyvrestaurálás helyzete és szempontjai az Országos Széchényi Könyvtárban és Budapest többi könyvtárában

Sashegyi Oszkár: Az osztrák könyvtárügy mai állása

M. o.: A milánói Biblioteca Comunale újjáépítéséről

Gáspár Margit: Angol könyvkiállítás

K. Waldapfel Eszter: Orosz-magyar kapcsolatok. Bemutató. 1946.

Molnos Lipót: Francia könyvkiállítás a Nemzeti Múzeumban

Manninger Olga: Francia folyóiratkiállítás Budapest

N.: A térképek elhelyezésének kérdéséhez

Ismertetések

Berg Pál: Angol hatások tizenhetedik századi irodalmunkban (Ism. Országh László)

Mott Frank Luther: American journalism. A history of newspapers in the United States through 520 [!] years. 1690 to 1940 (Ism. -i a)

Carlos Cummings: East is East and West is West (Ism. Ferenczi Sára)

Könyvtárosképző tanfolyam előadásai: Fővárosi Könyvtár 1945–1946 (Ism. Fazekas József)

Fünfundzwanzig Jahre Schweizerische Landesbibliothek 1895–1945 (Ism. Dezsényi Béla)

Barlay Szabolcs: Pádua szellemi élete a XVI. században (Ism. t. w. i.)

Radó Polikárp: Répertoire hymnologique des manuscrits liturgiques dans des bibliothèques publiques de Hongrie (Ism. Dévai Gábor)

Libri Liturgici Mani Scripti Bibliothecarum Hungariae. Recensuit Polycarpus Rado (Ism. Jávör Egon)

Teller Frigyes: Magyarország középkori hangjelzett kódexei (Ism. Dévai Gábor)

Kozocsa Sándor: Az orosz irodalom magyar bibliográfiája (Ism. Szemző Piroska)

Ideiglenes földrajzi térképfüzet a közép- és középfokú iskolák részére (Ism. Nagy Júlia)

Slovenská knihoveda VI. (1947.) 1–4. (Ism. Király Péter)

Annual Report of the Liberation of Congress for the Fiscal Year Ended June 30, 1945 (Ism. Hajdú Péter)

Library Literature 1940–42. (Ism. Sz. Nagy Miklós)

Kőhalmi Béla: Községi könyvtárpolitika (Ism. May Istvánné)

Weber, Karl: Die Zeitschrift im Geistesleben der Schweiz (Ism. d. b.)

Bern, Schweizerisch-Ungarische Gesellschaft (Ism. Kőhalmi Béla)

Hírek
Résumé – Extract
Név- és tárgymutató

Varjas Béla tanulmánya konkrétumaiban aktualitását veszítette ugyan, de nagyon tanulságos olvasmány. A könyvtáros képzés egyik nagy gondjának tartotta, hogy túlságosan tudománycentrikus. Nem gyakorlati szakembereket képez, hanem filológus tudósokat, kevés a középfokú képzettségű szakember (asszisztens). A világ sokat változott azóta, ma már minden valamire való városban felsőfokú könyvtáros képzés folyik. Igaz ma már nem humán kutatásokra képes tudósokat képeznek, hanem könyvtártudományi szakembereket. A gyakorlati tudnivalók a legtöbb képző helyen háttérbe szorultak, az informatikai eszközök alkalmazását is jelentős részben csak elméletben tanulják meg a könyvtárosok. Jelentős túlermelés van diplomás könyvtárosból, így a könyvtárak alkalmazotti szerkezete torz: a legtöbb diplomás szakember alulkvalifikált munkát végez. A könyvtáros asszisztens képzés ugyanakkor jó.

Veredy Gyula gondolai a tizedes osztályozás „nemzeti változatai” körül sem változtak. Ma is komoly milliókat fordítunk az angolszász világban kialakított ETO honosítására, és egyre kevesebben használják. Akkor (1947) egy modern rendszer alkalmazási problémáival kellett szembe néznie a magyar könyvtári világnak – Szabó Ervin vezette be Magyarországon az ETO-t, az OSzK 1936 óta alkalmazza –, ma azzal, hogy az informatikai eszközök használata az ETO-t lényegében feleslegessé teszi az olvasó számára. A könyvtárosok persze használják: akik a jelzeteket adják a könyvnek, és a kisebb könyvtárakban azok, akik a könyvek fizikai rendjét is e rendszerben alakították ki. Az ETO azonban ma már elsősorban filozófia, elvont rendszer, semmint a könyvek tartalmi feltárását hatékonyan segítő eszköz.

Dévai Gábor tanulmánya a neuma-változatokról elavultnak mondható, tudománytörténeti értéke nem indokolja a mostani kiadását.

Sajó Géza a Boethius de Dacia-kérdés még aktuális volt, de már ő is bizonyítottan tudja, hogy nem magyar személyről van szó. A tanulmány azonban historiográfiai szempontból jól hasznosítható, hiszen bemutatja a kérdés európai szakirodalmát. Ezen túlmenően azt a magyar hagyományt, ahogy Árvay Mihály (1708–1750) *Res literaria Hungariae* (Kassa, 1735) című írói katalógusa óta elterjedt az irodalomtörténeti köztudatban e jeles dán „ex Transilvania” volta. (Maximilianus Transylvanus kicsit hasonló gond, azt hiszem egy összefoglalást megérme ez a kérdés is.) A tudós közvélemény háború utáni aggódása is kifejezésre jut a tanulmányban, ahogy Sajó Szent Gellért *Deliberatio*-jának sorsát kérdezi: vajon megvan-e még a kézirat Münchenben? Sajó tanulmány minden értéke mellett elavult, így közlésétől eltekintünk, ő maga a lényegét franciául összefoglalta, és Boethius egy szövegével együtt kiadta.¹

Mezey László nem ezzel a tanulmányával, hanem életművével elévülhetetlen érdemeket szerzett a magyarországi kodikológiai kutatásokban. Az intézmény, amelyet ő hozott létre (Fragmenta Codicum munkacsoport), és amely ma akadémiai kutatócsoportként az OSzK-ban dolgozik Vizeleky András vezetésével, igazolja, hogy az 1947-ben javasolt módszerekkel valóban jelentős eredményekkel dicsekedhet a hazai kutatás.²

¹ SAJÓ, Géza: *Un traité récemment découvert de Boece de Dacie: De mundi aeternitate*. Bp. 1954. Akadémiai Kiadó.

² SARBÁK GÁBOR: *A magyarországi kódex-törédek kutatása*. = Iskolakultúra 1997/5. 10–16.; MONOK ISTVÁN: *Vingt ans de recherche sur la culture du livre dans le bassin des Carpathes*. – *Dvacet let vyzkumu knižni kultury v Karpatské páni*. In: *K vyzkumu zámeckých mešťánských a církevních knihoven*. (Pour une étude des bibliothèques aristocratiques, bourgeoises et conventuelles.) Ed. Jitka RADIMSKÁ. Opera romanica. Vol. 1. Editio Universitatis Bohemiae Meridionalis. České Budejovice, 2000 [2001] 53–85.

Hubay Ilona A Drakula-vajdával kapcsolatos ősnymtatványokról írt rövid összefoglalása ma nem azért használható, mert a kérdés iránt nem szűnő érdeklődés tapasztalható, hanem mert azok az információk, amelyeket különösen az 1485-ös lübecki kiadás kapcsán közöl, nem ismertek a szűkebb szakmai körök előtt sem. Salgó Ágnes apró javításaival tehát a következő számban közreadjuk a tanulmányt.

Radó Polikárp két olyan kéziratot mutat be közleményében, amelyek 1942-ben a szegedi alsóvárosi ferencesek könyvtárában voltak. Egy 1528-ban nyomtatott latin Bibliát (Santes Pagnino fordította), és egy 1521–1529 között írt papírkódexet. A Biblia Pesti Mihály tulajdona volt először a Kárpát-medencében, és öt különböző nyelvemléket őriz. A Pécsi Ferenc kódexe címen ismert füzet szövege a XVI. század legelejéről származnak. A *Magyar Könyvszemle* 1966-ban kiadta Radó tanulmányát némileg változtatott bevezető szöveggel (a cím változtatására is érdemes figyelni), de a szövegemlékek akkori hollétéről nem nyilatkozik a szerző.³ Ma sem tudjuk mi lett a sorsuk.

Iványi Béla sokat foglalkozott a Batthyány-család történetével. Batthyány Boldizsár könygyűjtői szokásairól, neveltetéséről nagy tanulmányt írt. Mellékelte továbbá azokat az iratokat, amelyek Batthyány könyvvásárlásait dokumentálják. Barlay Ödön Szabolcs kiadta ugyan a számlákat később, a levéltári helyén azonban nem talált egyet, amelyet csak az a most bemutatott Iványi-kéziratból vett át.⁴ A tanulmány kiadása azonban ekkor is elmaradt. Az Iványi Béla hagyatékát bemutató szegedi Adattár kötetben került sor azután a teljes közlésre.⁵ Iványi közleménye végén idéz egy XVIII. század végéről való németújvári könyvtár katalógust is (23. dokumentum). Ez Koltai András azonosítása szerint egy másolata az 1742-ből származó, ma Güssingben őrzött összeírásnak.⁶

Esze Tamás tanulmányát az 1955-ben újra indult *Magyar Könyvszemle* változatlan formában adta ki⁷ annak a tanulmány sorozatnak a részeként, amelyet a szerző a magyarországi nyomdák és Rákóczi kapcsolatának szentelt.⁸

Gulyás Pál többszörösen is szerencsétlennek mondható ezzel az írásával. 1948-ban már nem jelenhetett meg, majd amikor az 1961-ben végül is sokszorosították nagyobb összefoglalása egy

³ RADÓ Polikárp: *Két értékes szegedi emlék: Pesti Mihály bibliája és Pécsi Ferenc kódexe.* = MKsz 1966. 113–124.

⁴ BARLAY Ödön Szabolcs: *400 éves francia levelek és könyvszámlák. Batthyány Boldizsár és Jean Aubry barátsága.* = MKsz 1977. 156–166.

⁵ *A magyar könyvkultúra múltjából. Iványi Béla cikkei és anyaggyűjtése.* Sajtó alá rend. és a függelékét összeáll. HERNER János, MONOK István. Szeged, 1983. /Adattár XVI–XVIII. századi szellemi mozgalmaink történetéhez. 11./ 389–435.

⁶ A németújvári ferencesek könyvtárának katalógusai: (1) Klosterarchiv Güssing Nr. 154. (1052 tétel) A katalógusban két 1761-ből és 1763-ból való egy-egy tétel hozzáírása is olvasható. A katalógus után feljegyzések a szerzeményekről. 1743 14 könyv, 1744 6 könyv, 1745 4 könyv, 1746 4 könyv, 1748 6 példányban egy könyv, 1751 4 könyv, 1752 2 könyv, 1757 4 könyv, 1762 3 könyv, 1770 2 könyv, 1771 1 könyv, 1772 5 könyv, 1773 2 könyv, 1775 2 könyv. Később, a XIX. században újra ezt a tételt használták a szerzemények feljegyzésére 1867-ig. (2) Az 1780. évi katalógus (a Klosterarchiv 154. (1742) másolata): MOL P 1313 Batthyány család Levéltára, Kéziratok, 268. csomó, Fol. 1247–1308. Erről néhány tétel: ADATTÁR 11. 433–435. Az összefüggéseket említi KOLTAI András: *Batthyány Ádám udvara és könyvtára.* Bp.–Szeged–Eisenstadt, 2002. /A Kárpát-medence kora újkori könyvtárai 4./

⁷ ESZE Tamás: *A kolozsvári nyomda II. Rákóczi Ferenc szolgálatában.* = MKsz 1955. 281–295.

⁸ ESZE Tamás: *A debreceni nyomda II. Rákóczi Ferenc szolgálatában.* = Könyv és Könyvtár 1961. 55–98.; Uő.: *Egy fejezet a Rákóczi-szabadságharc könyv- és irodalomtörténetéből. A debreceni tipográfia termése 1703–1705.* = Könyv és Könyvtár 1964. 71–134.

fejezeteként, annak példányszáma miatt csaknem hozzáférhetetlen maradt.⁹ Pavercsik Ilona modern összefoglalásai azonban újra kiadását feleslegessé teszik.¹⁰

Kiss József a Dersen (Udvarhely megye) 1769-ben összeírt énekeskönyvről írt részletes elemzést, arról, amelyet Dersi Biás István ajándékozott a kolozsvári Egyetemi Könyvtárnak. Szabó T. Attila rövid ismertetése után¹¹ ez az egyetlen számottevő tanulmány, de a szerző kiadta a *Néprajzi Közleményekben*.¹²

Gárdonyi Albert egy összefüggő tanulmány sorozat¹³ utolsó(?) darabjának szánta, ami szervesen illeszkedik Csapodi Csaba statisztikai pontosságában mára már nem pontos, de a XVIII. századi könyvtermést tekintve arányaiban máig használható írásához.¹⁴ Az irodalomtörténet számos összefoglalása, de leginkább V. Ecsedy Judit könyve¹⁵ ma már helyettesíti ezt a tanulmányt, de a 40-es években fontos igazságokat mondott ki arról, hogy a többségében nem magyar származású nyomdász családok a magyar nemzeti kultúra fellendítésében milyen jelentős szerepet játszottak.

A kisebb közlemények jelentős része megjelent az elmúlt fél évszázadban, vagy az egyéb kutatások teszik időszertülnné a kiadásukat. Dercsényi Dezső és Barlay Ödön Szabolcs közleményének helyet adunk rövidesen. Scheiber Sándor „Szamárletrá”-ja megjelent.¹⁶ Klaniczay Tibor Zrínyi könyvbejegyzéseiről írt tanulmánya nem ad újat a Zrínyi könyvtárról szóló monográfia után.¹⁷ A Holl Béla közleményben említett nyomtatványokat bemutatta kollégája, Fazakas József tíz évvel később,¹⁸ Windisch Éva átírta a közleményt, és így jelent meg 1955-ben,¹⁹ a Busa Margit által tárgyalt kiadvánnyal pedig modern eszköztárral V. Ecsedy Judit foglalkozott, és eredményét közre is adta.²⁰

A Figyelő rovaton már látszik az a fordulat, amelyre a magyarországi folyóiratokat és a tudományosságot kényszerítették. Az orosz–magyar kulturális kapcsolatok, az oroszországi könyvtár-

⁹ GULYÁS Pál: *A könyv sorsa Magyarországon. III. rész.* Bp. 1961. OSZK, 140–165.

¹⁰ PAVERCSEK Ilona: *A magyar könyvkereskedelem vázlata 1800-ig.* In: V. ECESEDY Judit: *A könyvnyomtatás Magyarországon a kézisaajtó korában 1473–1800.* Bp. 2000. Balassi Kiadó, 295–340.; Uő.: *A magyar könyvkereskedelem története a kezdetektől a 19. század elejéig... A 300 oldalas kézirat, megjelenése franciául 2002-ben várható.*

¹¹ Erdélyi Irodalmi Szemle 1929. 286.

¹² KISS József: *A „Dersi Biás” kézirat énekeskönyve.* = *Néprajzi Közlemények* 1958. 71–117.; Vö. STOLL Béla: *A magyar kézirat énekeskönyvek és versgyűjtemények bibliográfiája (1565–1840).* Bp. 1963. Nr. 289.

¹³ GÁRDONYI Albert: *XVIII. századi nyomdánk műhelytitkaiból.* = *MKsz* 1943. 24–25.; Uő.: *Hazai könyvtermelésünk a Pragmatica Sanctio korában.* = *MKsz* 1944. 1–18.; Uő.: *Hazai könyvtermelésünk a könyvkereskedés önállósítása korában.* = *MKsz* 1944. 148–166.

¹⁴ CSAPODI Csaba: *Könyvtermelésünk a XVIII. században.* = *MKsz* 1942. 392–398.

¹⁵ V. ECESEDY Judit: *A könyvnyomtatás Magyarországon a kézisaajtó korában 1473–1800.* Bp. 2000. Balassi Kiadó.

¹⁶ SCHEIBER Sándor: *Szamárletra.* In.: SCHEIBER Sándor: *Folklor és tárgytörténet. I.* Bp. 1974. 176–186., illetve e tanulmánygyűjtemény második kiadásában (Bp. 1977.) I. 222–232.

¹⁷ *A Bibliotheca Zriniana története és állománya. – History and Stock of the Bibliotheca Zriniana.* Írták és összeáll. HAUSNER Gábor, KLANICZAY Tibor, KOVÁCS Sándor Iván, MONOK István, ORLOVSKY Géza. Szerk. KLANICZAY Tibor. Bp., 1992. /Zrínyi Könyvtár 4./

¹⁸ FAZAKAS József: *Pótlások Szabó Károly Régi Magyar Könyvtárának I–III. kötetéhez.* = *Az Országos Széchényi Könyvtár évkönyvei* 1959. Bp. 1961. 187.

¹⁹ V. WINDISCH Éva: *Adalékok az Ephemerides Budenses keletkezésének történetéhez.* = *MKsz* 1955. 312–319.

²⁰ V. ECESEDY Judit: *Titkos nyomdahelyű régi magyar könyvek 1539–1800.* Bp. 1996. Borda Antikvárium, 136–137.

ügyi fejlemények nem igényeltek volna ilyen arányú megjelenést. Igaz ugyanakkor az is, hogy a más irányú tájékozódása a lapnak ugyanígy jelentősnek mondható. A *Magyar Könyvszemle* igyekezett beszámolni a „könyves eseményekről”. Erre ma már nekünk nincs időnk...

Mint ahogy egymás könyveinek ismertetésére sincsen. Az 1947. évfolyam 17 ismertetést közölt volna. Hazai, angol, szlovák, svájci, német és amerikai kiadványokról. Jó lenne erre a színvonalra „visszafejlődni” – igaz a szakmának csak ideje nincsen megírni ezeket az ismertetéseket, no meg a nyugati könyvek ma sem érkeznek az országba.

A *Magyar Könyvszemle* 1947. évfolyama a megelőző korszak színvonalán álló kötettel jelentkezett volna, ha el nem sodorja a történelem. A 125. születésnapját ünneplő folyóirat szerkesztősége kedves kötelességének tartotta a meg nem jelenhetett évfolyam ismertetését.

MONOK ISTVÁN